

TEKLĖ KRYŽEVIČIŪTĖ

MUZIEJŲ
METAI 2012

Teklė Kryževičiūtė. Nuotrauka iš RKIC archyvo

2012 m. sausio mėnesį Telšių krašto poetei Teklei Kryževičiūtei būtų sukakę 85 metai. Daugiau kaip dvidešim metų jos tarp mūsų nebėra.

Teklė, kaip ir jos bičiulis žurnalistas, poetas Algirdas Kazragis, priklauso žemaičių literatų kartai, kuri iškilo ir savo kūrybą džiugino jau po tarpukariu ir Antrojo pasaulinio karo metais plačiai veikusio Žemaičių rašytojo sambūrio.

Tiek Teklės, tiek ir Algirdo mirties metais buvo išleistos jų kūrybos kelių įprasminusios knygos. Algirdo Kazragio „Ką slepia gelmė“ pasirodė 1969 m., jam dar gyvam esant, o Teklės Kryževičiūtės poezijos rinkinys „Prieš namų ugnį“, kurį ji pati padėjo sudaryti savo mokiniai Elenai Borisevičiūtei-Šidlauskienei, išspausdintas 1991 m., jau po poetės mirties.

Suskeldėjęs esi, laukų Rūpintojėli senas,
Nuo metų, vėtrų, sielvartų, vargų sunkių,
Bet saugai mus visus, globoji gimtą žemę
Su neišblėstančiu visų širdy TIKIU.

Teklė Kryževičiūtė „Lietuvos rūpintojėlis“

Šiandien – išsamesnė pažintis su Tekle Kryževičiūte. Tam pasi-
telkėme Žemaičių muziejaus „Alka“ moksliniame archyve saugo-
mus, čia daugelį metų dirbusios bibliotekininkės Irenos Ramanaus-
kienės surinktus ir pačios Teklės rašytus autobiografinius tekstus,
prisiminimus.

***

Teklė Kryževičiūtė (tėvas buvo Leonas) gimė 1927 m. sausio
30 d. Linkuvos rajono Pašvitinio miestelio (dabar – Pakruojo r.)
tarnautojo šeimoje. 1930 m. jos tėvai persikėlė gyventi į Sedą, o
1932 m. – į Telšius. 1936 m. Teklė pradėjo lankyti Telšių pradinę
mokyklą. Ją baigė 1940 metais. Dėl silpnos sveikatos toliau moky-
tis negalėjo. Vokiečių okupacijos metais žinias gilino Suaugusiųjų
gimnazijoje ir ten baigė vieną klasę. Baigiantis Antrajam pasauli-
niam karui (1945 m. spalio 1 d.) pradėjo dirbti Telšių apskrities
Žemės ūkio skyriaus statistike, o vėliau – planuotoja. 1949 m. rug-
pjūčio 1 d. įsidarbino Telšių fabrike „Mastis“. Iki 1978 m. spalio
26 d., kol susirgo, čia ji dirbo ūkio vedėja, buhalterė, vyresne buhal-
tere, kontroliere, pakuotoja ir brigadininke. 1958 m. įstojo į Telšių
darbininkų jaunimo vidurinę mokyklą, kurią, neatsitraukdama nuo
gamybos, baigė 1962 m. pavasarį.

Dirbdama daugelį metų dalyvavo „Masčio“ fabriko liaudies dai-
nų ir šokių ansamblyje, grojo kanklėmis. Repeticijoms, koncer-

tams, gastrolėms Teklė skirdavo didelę savo laisvalaikio dalį. Daug
metų ji redagavo „Masčio“ fabriko siuvimo cecho sieninę spaudą.

1954 m. Teklė Lietuvoje jau buvo žinoma literatė. Tais metais kovo
mėnesį Lietuvos rašytojų sąjungos valdybos pirmininkas J. Šim-
kus ją pakvietė dalyvauti Maskvoje vykusioje Lietuvos literatūros
ir meno dekadėje. Į šiuos renginius ji vyko kartu su poetais Justinu
Marcinkevičiumi, Pauliu Širviu, prozininku Algimantu Baltakiu.

Mirus poetui Algirdui Kazragiui, keletą metų vadovavo prie Tel-
šių rajono redakcijos veikusiam literatų būreliui „Žemaičių lyra“,
kurio tradicijas perėmė 1986 m. pavasarį įkurtas ir iki šiol talentin-
gus krašto žmones buriantis klubas „Šatrija“.

Vadovaudama „Žemaičių lyrai“, padėdavo laikraščio darbuoto-
jams atrinkti kūrinius literatūriniam puslapiui, nuolat laiškais ir tie-
siogiai bendraudavo su įvairių rajono mokyklų literatais, daug kar-
tų dalyvavo zoniniuose, respublikiniuose jaunųjų rašytojų suvažia-
vimuose. Įsisukus į darbus, laiko savo pačios kūrybai nedaug
likdavo. Eilėraščius spausdindavo rajono ir respublikinėje spaudoje
– laikraščiuose ir žurnaluose, „Jaunųjų“ almanache. 1977 m.
pradžioje buvo priimta į Klaipėdos zonos jaunųjų rašytojų sekciją.

Teklė Kryževičiūtė mirė 1991 m. kovo 18 d. Telšiuose.

2011 m. kovo mėnesį Telšiuose Teklės draugai, artimieji gražiai
paminėjo poetės mirties 20 metų sukaktį. 2011 m. kovo 25 d. laik-
raštyje „Kalvotoji Žemaitija“ išspausdintoje Donatos Veliūtės publi-
kacijoje „Ant septynių kalvų“ rašoma, kad renginio dalyviai „Amži-
nybėn išėjusių poetę prisiminė kaip atkaklią, savo tikslo siekiančią
ir sugebančią niekada nepalūžti moterį. Susitikimo pradžioje Telšių
Vincento Borisevičiaus gimnazijos lietuvių kalbos mokytojos Ele-
nos Borisevičiūtės-Šidlauskienei auklėtiniai skaitė eilėraščius iš
T. Kryževičiūtės knygos „Prieš namų ugnį“. Rinkinį sudarė pati mo-
kytoja. „Teklė buvo žmogus, kuris nepavydėjo kitam, o džiaugėsi
svetimo laime. [...] Telšių TAU Saviraiškos fakulteto atstovės Irena

Radzienė, Adolfina Varnelienė, Irena Rimkūnienė bei Vanda Samuolienė pristatė poetės eilėraščių kompoziciją ir kiekvienu posmu dar labiau priartino prie garbios literatės kūrybos.

Prisiminimais dalinasi ir poetas, Lietuvos rašytojų sąjungos narys Vytautas Stulpinas. Jis prisiminė T. Kryževičiūtės namus Masčio ežero pakrantėje. Pasirodo, tame pačiame name gyveno ir poetas Vytautas Mačernis, tačiau šios trobelės nebėra, ją nugriovė, kaip sakė V. Stulpinas, naujieji žemaičiai. Poetas atviravo, kad Teklė nebuvo stiprios sveikatos, bet turėjo labai jautrią sielą, o tai padėjo išlikti savimi, atsilaikyti prieš KGB išpuolius.

„Nerimastinga buvo mūsų Teklija“, – atsiduso literatų klubo „Šatrija“ prezidentė A. Varnelienė. Moteris pristatė surinktą minčių, eilėraščių ir apsakymų segtuvą „Dangaus žydrumo atsigerti atėjau“, kuriame sudėta visa, kas liko po T. Kryževičiūtės mirties.“

Parengta pagal Teklės Kryževičiūtės autobiografiją, saugomą Žemaičių muziejuje „Alka“

KAI EILĖMS DOVANODAVO SPARNUS...

TEKLĖ KRYŽEVIČIŪTĖ

Kelias į poezijos šalį

Aš vaikystėje kaip ir daugelis kitų vaikų nedeklamavau eilėraščių ir nesidžiaugiau jų skambumu, dainingumu. Iš mokyklos grįžusi paruošdavau pamokas ir pasinerdavau į knygų pasaulį. Net į kiemą pažaisiti su vaikais būdavo sunku mane išvaryti. O vėliau...

Prisimenu vieną pavakarę, kai stovėjau ant Masčio ežero kranto ir netyčia pradėjau eiliuoti:

Piktos Masčio bangos
Plakasi, nerimsta,
O krūtinėj mano
Ilgesėlis gimsta.

Masčio ežero pakrantė Telšiuose.
Danutės Mukienės nuotrauka

Telšių miestas XX a. pr. Atviruko reprodukcija iš RKIC archyvo

Aš nustebau. Kas tai? Kažkas panašaus į eilėraščio pradžią? Bet kas yra tas eilėraštis? Iš kur apie tai sužinoti?

Kažkas man patarė paskaityti literatūros teorijos vadovėlį. Bet iš kur jį gauti? Pokario metai buvo sunkūs. Tada žmonėms labiausiai rūpėjo atstatyti sugriautą krašto ūkį. Paieškojau bibliotekoje. Ten reikiamos knygos nebuvo. Sužinojusi, kad daug knygų turi Telšių vyskupas Petras Maželis, nuėjau pas jį. Gavau ir nusirašiau tai, kas man buvo reikalinga. Tada manyje ir įsižiebė mažytė poezijos liepsnelė. Aš ne tik rašiau, bet ir skaičiau įvairių poetų kūrybos rinkinius – visus grožinės literatūros kūrinius, kuriuos tik gaudavau, ypač įvairių tautų literatūros istorijas.

Ir rašiau. Daug. Be saiko. Tėvas drausdavo ilgiau deginti lempą (trūko žibalo), tai ne kartą, atsisėdusi ant palangės, rašydavau mėnesienos šviesoj. Namiškiai sakydavo:

– Ko čia vargsti, kam be reikalo popierių gadini? Iš to nebus jokios naudos...

Aš į tai nekreipdavau dėmesio ir dar atkakliau rašydavau. Neieškojau jokios naudos. Norėjosi išlieti save, surimuoti kilusias mintis, turėti kitą, gražesnę ir turtingesnę vidinį pasaulį.

Aš širdimi jaučiau, kad literatūra žmogų daro geresniu, šviesesniu. Norėjau, kad mano kasdienybė būtų šviesesnė, kažkuo tai didesniu pripildoma. Taip mažyčiais, nedrąsiais žingsneliais artėjau į Poezijos šalį. Kelias į ją nebuvo lengvas.

(Nukelta į 34 p.)

Telšiai, Respublikos gatvė. Danutės Mukienės nuotrauka

(Atkelta iš 33 p.)

Pirmasis redaktorius

Nejučiomis Antrojo pasaulinio karo metais pradėjau rašyti ir globalesnėmis temomis. Karui pasibaigus, parašiau eilėraštį „Aš sugrįšiu!“, skirtą kariui. Įsidrąsinusi 1945 m. vasario mėnesio pradžioje pasiunčiau tuos savo posmelius Telšių rajono laikraščio „Tarybų Žemaitija“ redakcijai. Galima įsivaizduoti, koks buvo didelis mano laukimas tada: spausdins ar ne?

Trečią dieną po laiško išsiuntimo ateina pas mane mergaitės ir praneša, kad į redakciją kviečia ateiti redaktorius Antanas Bajorūnas. Galima suprasti mano susijaudinimą ir nerimą: „Ką pasakys? Gal posmeliai visai netikę?“

Kitą dieną nerimo pilna širdimi nuėjau į redakciją. Už stalo sėdėjo gero, lėto būdo pagyvenęs žmogus. Pamačius jį, mano baimė išnyko.

– Na ką, mėgini rašinėti? – klausia jis, žiūrėdamas į mane.

Aš linktelėjau galva.

– Gerai, – kalba jis toliau, – o kaip jūs galvojate, ar dabar Lietuva laisva, ar ne?

Nesuprasdama, kodėl jis to klausia, atsakiau:

– Laisva.

Rankraštyje buvau parašiusi apie laisvę būsimoju laiku, o tai neatitiko politinei padėčiai. Apie tai aš tada nepagalvojau. Svarbu, kad buvo šiek tiek surimuota, išlaikytas ritmas, aktuali tema – man to pakako.

– Taip. Ji laisva, – kalbėjo redaktorius toliau. Jis aiškino apie šalies politinę padėtį, Tarybų valdžios siekius, patarė stebėti gyvenimą, skaityti laikraščius. Aš klausiausi jo šnekos, bet labiausiai laukiau, kad prabiltų apie tai, kas man buvo svarbiausia ir įdomiausia.

– O ar viena rašai, niekas nepadeda? – klausinėjo jis toliau.

Aš paaiškinau, kad rašau viena, o parašiusi nešu peržiūrėti poetui Pranui Geniui...

– Su juo neprasidėk. Jis ne mūsų žmogus, – pradėjo kalbėti redaktorius. – Daug jis šunybių prirašė. Bendradarbiauk su tarybiniais rašytojais. Tau visuomet pasirengęs padėti Butkų Juzė. Jis – tarybinis rašytojas, turi daktaro laipsnį. Jau su juo dėl tavęs kalbė-

jau. Todėl grįždama užėik pas Butkų Juzę, pataisykit eilėraštyje, kad būtų pasakyta, jog „tėviškė jau laisva“, atneškit man ir aš mielu noru spausdinsiu. Plunksnos nemeskit, gabumai yra dideli. Dirbkit, su laiku iš jūsų gali būti poetė, – užbaigė jis, o aš...

Tie žodžiai man buvo kaip gaivus lietus išdygusiam daigeliui. Jo žodžiai mane įpareigojo daugiau dirbti, rašyti, skaityti, mokyti.

Butkų Juzė

Išskyrus poetą Praną Genį, nė su vienu kitu rašytoju iki to laiko nebuvau asmeniškai pažįstama. Tiesa, kitus rašytojus tekdavo išgirsti literatūriniuose vakaruose. Pvz., 1945 m. sausio 6 d. Telšiuose vyko literatūrinis vakaras, kuriame savo kūrybą skaitė Stasys Anglickis, Petras Gintalas, Butkų Juzė ir jaunieji – Stasė Niūniavaitė, Vytautas Galdikas ir Adolfas Sprindys. Po literatūrinės dalies aš grojau kanklėmis. Taip ne kartą girdėdama gyvą rašytojų žodį, o meninę dalį pajvairindama kanklių muzika, aš palengvėle vis labiau artėjau į nuostabiąją literatūros šalį... Juk muzika – tai poezija, o poezija – tai muzika...

Paskatinta redaktoriaus A. Bajorūno, pagaliau stoviu prie rašytojo Butkų Juzės kambario durų. Jo butas tada buvo Respublikos gatvėje. Jaudinuosi taip, kad atrodo, jog krūtinėje širdis tuoj tuoj sustos plakusi. Pasibeldžiu. Pasigirsta pro nosį einas „prašau“. Aš viduje. Rašytojas spaudžia mano dešinę, sveikina, prašo sėstis. Ar tai tas, rodos, toks tolimas ir nepasiekiamas poezijos šalies dainius, yra šis, toks paprastas, nuoširdus, draugiškas žmogus? Iki to laiko aš jį buvau mačiusi tik iš tolo.

Dabar, mums susitikus, jis daug kalbėjo apie kūrybos paskirtį, analizavo literatūros teorijos klausimus, pasakė, kad būtinai turiu rašyti. Mano jam parodytame iš redakcijos atsineštame eilėraštyje jis pasiūlė kai kur įrašyti žodžius „Tarybų Lietuva“. Dar kalbėjo, kad vertėtų pabandyti rašyti ir proza.

– Tik ką nors, pritaikytą šioms dienoms, – pažymėjo jis.

Grįžusi namo, prisimenu, iki antros valandos nakties parašiau prozos vaizdelį „Už Tarybų Lietuvą“. Kai nunešiau jį į redakciją, redaktorius liepė pataisyti vieną vietą. Ar tą vaizdelį redakcijai nunešiau antrą kartą, ar jis buvo išspausdintas, ar ne, šiandien jau nebeprisimenu.

Pirmasis kūrybinis džiaugsmas

1945 m. kovo 5 diena man atnešė netikėtą džiaugsmą – „Tarybų Žemaitijoje“ buvo išspausdintas mano pirmasis eilėraštukas „Aš sugrįšiu!“

Ką aš jaučiau tą momentą, kai pamačiau jį laikraštyje, net sunku apsaityti. Skačiau ir netikėjau, kad tai mano. Žiūrėjau lyg į visai svetimo žmogaus kūrinį. Praėjus džiaugsmo antplūdžiui, nutariau, kad dabar su plunksna niekada nesiskirsiu, kad ji mane visur ir visada lydės. [...]

AŠ SUGRĮŠIU!

Aš sugrįšiu, sengalvėle,
Su linksma karių daina.
Tėviškė iš vargo kėlės –
Darbo liaudis vėl laisva.

Tu ilgiesi ir dūmoji,
Kad vėl grįžčiau prie tavęs...
Būk rami, močiut senoji,
Aš sugrįšiu laisvę švęst.

Daug baltgalvių laukia mūsų –
Ne viena, mamyte, tu...
Mušdamas tą piktą prūsą,
Laisvę šaliai aš nešu!

Aš sugrįšiu, sengalvėle,
Su linksma karių daina.
Tėviškė iš vargo kėlės –
Darbo liaudis vėl laisva!

Perskaitę eilėraštį, namiškiai daugiau man dėl tų rašinėjimų nebepriekaištaudavo.

Dabar iš laiko tolumos matau, kad šiame eilėraštyje yra netikslių rimų, pasikartojančių žodžių, bet tada jis man buvo brangus ir geras, kaip motinai pirmasis kūdikis.

Mėgau liaudies muziką, tuo metu turėjau savo kankles ir dalyvavau Telšių kanklių ansamblyje, kuriam vadovavo žinoma kanklių muzikos propaguotoja Vincė Daukšienė. Ji šiam mano eilėraščiui pritaikė melodiją ir aš drauge su kitomis kanklininkėmis pati ne kartą koncertuodama išvykose šią dainą dainavau, palydint kanklių muzikai.

Vėl apie Butkų Juzę

Neprisimenu, koks tai buvo metų laikas, tik žinau, kad ėjo 1945-ieji metai. Vieną pavakarį pas mane į namus laiptais beveik

Telšiai, Respublikos gatvė. Danutės Mukienės nuotrauka

bėgte užbėgo rašytojas Butkų Juzė. Tada jis ką tik buvo grįžęs iš Vilniaus, kur vyko I-asis Lietuvos rašytojų suvažiavimas. Neprisimenu pažodžiui, ką jis man kalbėjo, bet jo nuotaika buvo labai pakili. Šiaip jis būdavo santūrus, lėtas, ramus, bet tada jo akys ir veidas spindėjo džiaugsmu ir gyvybe. Tas rašytojų suvažiavimas jam davė impulsą rašyti, gyventi, kurti. Jaučiau, kad jis tą savo polėkį norėjo perduoti ir man.

Aš rašytojui Butkų Juzei buvau labai dėkinga už parodytą dėmesį ir prielankumą man, žmogui, ką tik pradėjusiam žengti pirmuosius žingsnelius literatūriniame kelyje.

Rašytojas Butkų Juzė visada norėjo, kad mano arba kitų pradedančių literatų kūrinėliai būtų spausdinami ne tik rajono laikraštyje, bet ir kituose leidiniuose. Kartą jis paprašė perrašyti keletą mano eilėraščių ir juos jam įduoti. Rašytojas tada kažkokiais reikalais važinėjo į Klaipėdą. Ir štai kartą jis man parveža Klaipėdos miesto ir apskrities laikraštį „Raudonasis švyturys“ (1946 m. liepos 30 d., Nr. 106(108). Šio laikraščio priede „Literatūrinis pajūris“ radau išspausdintus ir du savo eilėraštkus: „Didžioji Pergalė“ ir „Prie laisvosios Baltijos“. Už jų išspausdinimą buvau ir iki šiol esu dėkinga savo gerajam literatūros mokytojui – rašytojui Butkų Juzei.

Buvo 1947 m. sausio 12 diena. Nuostabus šerkšnas dengė medžių šakas, elektros laidus, pro sunkius debesis lindo saulė ir sniegas po kojomis linksmai girgždėjo. Visa gamta – tarsi sidabrinė

(Nukelta į 36 p.)

Žemaitija. Danutės Mukienės nuotrauka

Teklės Kryževičiūtės knygos „Prieš namų ugnį“ viršelis

(Atkelta iš 35 p.)

pasaka. Tokią gražią dieną nuėjau pas rašytoją Butkų Juzę. Tąsyk jam atneštus mano posmelius jis pavadino „auksiniais eilėraščiais“. Pagyrė juos už liaudiškumą, stilių, lengvą kalbą, skambumą. Dabar aš suprantu, kad tie posmeliai nebuvo „auksiniai“, kaip juos tada apibūdino rašytojas. Taip jis, matyt, pasakė norėdamas palaikyti mano kūrybinę nuotaiką. Jis labai norėjo, kad mes, jaunieji, rašytume, kurtume, publikuotume savo literatūrinius bandymus ir kūryboje rastume tikrąją gyvenimo laimę.

Tą dieną jis kalbėjo, kad sausio mėnesį iš Vilniaus atvažiuos rašytojai ir Telšiuose vyks literatūros vakaras. Liepė ir man tam vakarui paruošti keletą eilėraščių.

Atėjo sausio 20 diena. Literatūriniame vakare dalyvavo rašytojai Valerija Valsiūnienė, Vytautas Sirijos-Gira, Jonas Marcinkevičius, Vincas Žilionis ir Albinas Žukauskas. Iš Telšių – Butkų Juzė ir jaunieji literatai.

Aš savo eilėraščių buvau nusprendusi neskaityti. Su drauge atėjusios į salę, ją radome jau pilną žmonių. Laisvų vietų buvo likę tik pirmoje eilėje. Teko ten ir atsisėsti, nors to labiausiai bijojau, nors ir žinojau, kad išgirsti gyvą rašytojų žodį čia sėdint buvo galima geriausiai.

Literatūrinį vakarą pradėjo Butkų Juzė. Tuoj po jo kalbos į salę prie manęs priėjo Algirdas Kazragis, kviesdamas į teatro raštinę. Supratau, kad jį pasiuntė Butkų Juzė. Viešai kalbėti, skaityti eiles aš labai nemėgsčiau. Man kur kas maloniau būti tarp žiūrovų, todėl A. Kazragiui pamelavau, kad tik dabar iš įstaigos atėjau tiesiai į salę ir neturėjau laiko pasiruošti eilėraščių.

Po literatūrinio vakaro, lyg jausdama sąžinės graužatį, lyg norėdama pasiteisinti, užėjau į teatro raštinę. Pamačiusi jau besirengiantį išeiti Butkų Juzę, priėjau prie jo, tuo pat metu nusprendusi neatsiprašinėti ir nemeiluoti, tad tik paklausiau, kada galėsiu jam užnešti vieną iš jo gautų knygų. Jis į mane mestelėjo nepatenkintą žvilgsnį. Neatsiprašinėjau, apsisukau ir išsprukau pro duris. Dabar suprantu, kaip tada, tame literatūros vakare, negerai pasielgiau. Butkų Juzė man norėjo gero. Juk norėjo, kad to renginio metu kartu su pripažintų respublikos rašytojų eilėmis suskambėtų ir jaunųjų gyvas žodis. Tačiau įvyko taip, kaip įvyko. Butkų Juzės šiandien atsiprašyti galiu tik stovėdama prie jo kapo...

Tolimesni žingsniai

Įsijungusi į literatūrinį gyvenimą, plunksnos į šoną nebepadėjau. Rašiau, savo kūrinius publikuodavau rajono spaudoje, vieną kitą nusiųsdavau respublikiniams laik-

raščiams bei žurnalams.

Respublikinėje spaudoje pirmasis mano pasirodęs eilėraštis, berods, buvo „Valstiečiui“ ir jį lyg tai išspausdino „Valstiečių laikraštis“. Jį pasirašiau Gylianos slapyvardžiu. Neprisimenu, kokie tai buvo metai.

Ne kartą teko dalyvauti srities ir respublikos jaunųjų rašytojų pasitarimuose. Šiuose renginiuose mes sulaukdavome daug gerų patarimų iš jau pripažintų rašytojų. Kai vyko srities jaunųjų rašytojų seminaras, mano grupei vadovavo poetė V. Valsiūnienė. Prisimenu, jai labai patiko vienas mano ketureilis, kurį, kalbėdama seminare, net padeklamavo. Kai tą posmelį perskaitė rašytoja, jis tarsi suspindėjo gražesnėmis spalvomis. Štai tas ketureilis:

Poeto postas – būt drauge su liaudim,
Su ja gyventi, džiaugtis ir laimėti.
Juk ažuolas šaknim į žemę auga –
Tau – liaudies darbus posmuose išlieti.

Po V. Valsiūnienės mirties mano globėju ir geru mokytoju tapo poetas Eduardas Mieželaitis. Jis mane palaikė moraliai ir materialiai, daug padėjo sunkiausiais mano gyvenimo momentais, švietė mane, atsiųsdavo kvietimus į Vilniuje vykusius įdomius rašytojų renginius. Man rašytuose jo laiškuose – daug šiltų, gerų žodžių.

1949 m. vasario mėnesio „Pergalės“ žurnalo numeryje buvo išspausdintas mano eilėraštis „Jaunam poetui“, 1952 m. gruodžio mėnesį vaikų žurnale „Žvaigždutė“ (Nr. 12 (33) V. Valsiūnienės rūpesčiu buvo paskelbtas kitas mano eilėraštis – „Kuo būsim?“

Mano kūrybą vėlesniais metais nuolat spausdindavo kūrybos almanachas „Jaunieji“, „Tarybinė moteris“, „Švyturys“, „Jauni-

mo gretos“, „Komjaunimo tiesa“, „Literatūra ir menas“.

Na o 1954 m. kovo mėnesį man teko didžiulė laimė dalyvauti lietuvių literatūros ir meno dekadose, kuri vyko Maskvoje. Iš jaunųjų lietuvių rašytojų kartu su manimi dekadose renginiuose dalyvavo ir Justinas Marcinkevičius, Algimantas Baltakis, Paulius Širvys.

Kai 1954 m. balandžio 9 d. „Komjaunimo tiesa“ (Nr. 71 (2178) išspausdino mano eilėraščių „Prie šaltinio tu ateik“. Kauno Juozo Gruodžio muzikos mokyklos moksleivis Mikas Vaitkevičius, vėliau žinomas kultūros veikėjas, šiam tekstui parašė melodiją. Aš gavau tas natas. Ši daina turėjo pasisekimą, ją atlikdavo ir žymus dainininkas Virgilijus Noreika. Vėliau ši V. Noreikos atliekama daina buvo įrašyta į plokštelę. Ją turiu ir aš, ne kartą su malonumu pasiklausau jos.

Šis eilėraščių patiko ir kompozitoriui Viktorui Budrevičiui. Jis pagal tuos mano sukurtus žodžius taip pat parašė gražią melodiją, kurią per radiją dažnai dainuoja Edmundas Kuodis ir Jonas Girijotas. Šio teksto lyriškumas, dainingumas patraukė ir neprofesionalių kompozitorių dėmesį – jie pagal šias eiles taip pat yra sukūrę melodijų.

Kadangi rašydavau eiles dainoms, man yra tekę dalyvauti ir kompozitorių suvažiavimuose. Kompozitoriai man sakydavo, kad pagal mano žodžius jiems lengva kurti melodiją, nes viena kūryba duoda impulsą kitai kūrybai.

Melodijų pagal mano tekstus yra parašę kompozitoriai Konradas Kaveckas, Julius Juzeliūnas, o taip pat saviveikliniai vietos

muzikos propaguotojai V. Stakanis, K. Dobrovolskis. Kai kurios dainos yra buvusios išspausdintos žurnaluose ir specialiuose dainų rinkiniuose, kitas įsigijo Kultūros ministerija ir Radijo komitetas. Dainų, parašytų pagal mano tekstus, yra apie 20. Vėlesniais metais glaudžiai bendradarbiau su kompozitoriumi Jurgiu Gaižausku, kuris visai eilei mano eilėraščių suteikė dainos sparnus. Vienam žemaičių tarme parašytam eilėraščiui („Žemaitėšks pasiruokavėms“) jis parašė tikrai liaudišką melodiją ir ji žmonių yra mėgiama bei dainuojama. Ją ne kartą girdžiu dainuojant ir „Masčio“ fabrike. Ši daina su pasisekimu buvo atlikta per 1969 m. Lietuvos televizijos komiteto paskelbto konkurso „Kviečiame viešnagėn“ rajonų saviveiklininkų pasirodymą. Šis žemaitiškas eilėraščių 1970 m. kovo 31 d. buvo išspausdintas Telšių rajono laikraščio „Kommunizmo švyturys“ literatūriniam priede.

Antra mano žemaitiška daina („Mergelės smūtnastis“) yra dažnai dainuojama per radiją. Ją atlieka solistė Stasė Laurinaitytė. Muziką šiam tekstui taip pat parašė kompozitorius Jurgis Gaižauskas.

Neužmirštami susitikimai

Kada susipažinau su Algirdu Kazragiu, nebeprisimenu. Žinau, kad mus suartino meilė literatūrai, ypač poezijai.

(Nukelta į 38 p.)

Teklė Kryževičiūtė. Fotoreprodukcija iš RKIC archyvo

Gerai prisimenu Telšių rajono laikraščio redakcijoje vykusius literatūrinius susirinkimus, kurių siela ir širdis visada būdavo mūsų neužmirštamasis Algirdas. Juose dalyvaudavo ir moksleiviai, ir kiti mėgstantys kurti žmonės. Algirdas Kazragis visus kurti pradedančius literatus paskatindavo, padrasindavo, visada su meile jiems patardavo. Visa, ką geresnio gaudavo redakcija, Algirdas stengdavosi išspausdinti laikraščio literatūrinuose puslapiuose. Bijodamas ką nors

Žemaitija. Jono Strazdausko nuotrauka

(Atkelta iš 37 p.)

užgauti ar nuliūdinti dėl blogiau pasisekusio kūrinių, jis dažnai literatams teisybės į akis nesakydavo; toks geras buvo jo būdas.

O kaip atgydavo mūsų būrelio vadovas, kai pavasarį susirinkimus pradėdavome organizuoti gamtoje! Jis tuo metu tapdavo tarsi šviesesnis, geresnis, lyg bedugnis indas, geriantis viską ir negalįs prisipildyti. Gamta buvo Algirdo Kazragio didysis troškulys. Jis daug keliaudavo po Žemaitiją, fotografuodavo gražesnes, įdomesnes vietas. Taip gimė jo parašyta mūsų mėgstama knygutė „Žemaičių kalneliais“.

Niekada neužmiršiu mūsų išvykų į Kauną, Kuršėnus, Šiaulius. 1958 m. Kaunas, kai ten balandžio 20 d. vyko literatūrinis jaunųjų Žemaitijos rašytojų susitikimas su Kauno jaunaisiais rašytojais, mus pasitiko gražiu leidiniu „Sveika, Žemaitija!“ Jame yra išspausdintos A. Kazragio ir mano nuotraukos. Tas leidinys buvo skirtas 1958 m. vasario mėn. 9 d. Šiauliuose vykusiam literatūros vakarui, kuriame mes su A. Kazragiu dalyvavome.

Algirdas daug kur skaitydavo savo eiliuotus monologus žemaičių tarme. Jie visiems labai patikdavo ir Algirdui už juos klausytojai daugiausiai plodavo. Per tuos renginius kuklusis mūsų būrelio vadovas skubėdavo kuo greičiau palikti sceną, kad tik kuo mažiau kas į jį žiūrėtų. Jo kuklumas buvo jaučiamas visada. Ne kartą man su Algirdu teko dalyvauti ir Telšių apylinkėse, miesto mokyklose rengiamuose literatūros vakaruose. Visada jis būdavo kuklus, paprastas, sąmojingas, dažnai ir susimąstęs.

Algirdas Kazragis mokėjo rasti bendrą kalbą su įvairiais žmonėmis. Jis visus papirkdavo savo nuoširdumu, atvirumu, gerumu. Prisimenu vieną sekmadienį, kai gulėjau Telšių rajoninėje ligoninėje. Netikėtai koridoriuje išgirdau pažįstamą balsą.

– Nejaugi jis? – dar netikiu savo ausimis.

Ir tikrai... Pro duris, plačiai šypsodamasis kartu su savo draugu įeina Algirdas Kazragis. Tuoj prisėdo ant mano lovos. Nuoširdžiai pasikalbėjome. Aišku, kalba sukosi ne apie literatūrą, o apie sveikatą, ligas. Algirdas kalbėjosi ne tik su manimi. Įlėjęs tuoj pakalbino vieną, kitą ligonę, pasiteiravo apie jų ligas ir galų gale prisėdo prie vienos senutės lovos ir kiek ilgiau su ja pabendravo. Gal ši jam priminė mirusią senelę, kurią labai mylėjo, o gal kas kita traukė prie jos, nežinau. Pabuvęs, aplankęs ir savo nuoširdumu bei linksmu žodžiu pakėlęs visos palatos moteriškių nuotaiką, Algirdas atsiveikino.

– Kas jis toks? – teiravosi vėliau manęs palatoje gulėjusios moterys. – Iš kur jis?

– Tai Kazragis, – paaiškinau aš. – Iš redakcijos. Jis ten dirba.

– Ar tai tas, kuris prieš tikėjimą pasisako? – dar labiau ėmė smalsauti jos. – Tas, kuris netiki?

– Tas pats, tas pats, – atsakiau ir stebėjau, kaip jas paveikė mano žodžiai.

Viršuje – Algirdo Kazragio knygos „Žemaičių kalneliais“ viršelis. Kairėje – Algirdas Kazragis (kairėje) su draugu apie 1960 metus. ŽAM GEK 36.413, f. 4.148

– O vis tiek jis geras žmogus, – atsiduso lovoje gulinti senutė, ir jos rankose suspindo rožančiaus karolėliai.

– Niekas manęs neaplanko, nepašnekiną. O jis kiekvienai iš mūsų rado gerą žodelį, – kalbėjo, linkčiodama galvą senutė.

– Nesvarbu, kad bedievis, svarbu, kad jis žmogus, – sutarė palatoje gulėjusios moteriškės.

Na o A. Kazragis ne kartą yra sakęs:

– Seno žmogaus neperdirbsi. Jei tiki, tegu tiki. Nereikia jo užgaulioti. Su jaunais – kitas dalykas. [...]

Važiuoju kartą autobusu. Už savo nugaros girdžiu pažįstamą balsą. Atsisuku. Tikrai jis. Ant kelių – didžiausia pintinė, o joje – vieni baravykai.

– Iš miško, – sako Algis.

Grybauti Algirdas nepaprastai mėgdavo. Kol tik sveikata leido džiaugėsi miško grožiu ir jo gausiomis dovanomis.

Algirdas mėgo ir žvejoti.

– Einu žudyti, – sakydavo jis, pasibraukęs meškerkotį ir prisikasęs sliėkų.

Algirdas yra užsiminęs, kad jam būdavo labai sunku įsidėmėti žmonių veidus. Jam reikėdavo geresnės, ilgesnės pažinties, kad juos vėliau atpažintų.

– Kaip, Tekle, ar tau neatrodo, kad miegas yra panašus į mirtį? – kartą paklausė jis, lyg tai su manimi kalbėdamas, lyg tai pats su savimi. – Reiškia, mes kiekvieną naktį numirštame.

Pasakys ką ir pradės plačiai diskutuoti.

Iš kairės: Algirdas Kazragis (dešinėje) su geriausiu vaikystės draugu (knygelėje „Ką slepia gelmė“ aprašyto Juzės prototipu) Mosėdyje prie Bartuvos upės apie 1960-uosius metus. Audronės Kazragienės fotografija. ŽAM GEK 36.412, F-4.147; Algirdas Kazragis (dešinėje) su kalbininku Zigmū Zinkevičiumi ir sesers Gražinos sūneliu Arvydu prie Germanto ežero apie 1958-uosius metus. ŽAM GEK 36.414, F-4.149

Su kai kuriais jo teiginiais sutikdavau, su kai kuriais – ne.

Nuo 1964 m., kai jo sveikata pablogėjo, Algirdas redakcijoje nebedirbo. Keletą kartų su kitais artimesniais literatūros mėgėjais teko apsilankyti jo namuose. Jis mus labai šiltai priimdavo, džiaugdavosi, kad atėjome, kartu su juo skaitydavome, kas ką atsinešdavome. Tuo pačiu ir jis mus supažindindavo su naujais literatūriniais darbais bei sumanymais.

– Jūs jau man atleiskit, bet aš turiu sėdėti vieną koją padėjęs aukščiau, – sakydavo juokdamasis, tarsi tai būtų smulkmena (jam buvo kojos trombozė). Kančių jam teko iškentėti daug. Buvo operuojamas ne vieną kartą.

Algirdas yra garsaus žemaičių maršo, kuriam muziką parašė buvęs etnografinio žemaičių ansamblio vadovas Petras Milevičius, žodžių autorius.

Kai pas Algirdą nueidavau viena, jis kalbėdavo, koks širdžiai jam mielas knygų vertėjo darbas – esąs malonesnis net už darbą redakcijoje.

– Kad būčiau žinojęs, seniai būčiau metęs tą darbą redakcijoje. Ten nėra kūrybos... Tik skubėk, tik greičiau rašyk, vis duok spausdinti, – su kartėliu prisimindavo Algirdas.

Atmintin įstrigo 1968 m. gruodžio 5 diena Telšių neprigirdinčiųjų mokykloje-internate. Ten vyko susitikimas-žiburėlis. Jame dalyvavo ir Algirdas. Jis tada pakiliai ir išraiškingai perskaitė humoreską, kuri visiems labai patiko. Buvo labai linksmas, patenkintas – entuziazmas iš jo liete liejosi. Buvo malonu žiūrėti į jį ir kartu buvo sunku patikėti, kad jis sunkiai serga.

Greitai po to jis išvyko gydytis į Vilnių, vėliau grįžo į Telšius. 1969 m. pradžioje pasirodė jo apsakymėlių knygutė „Ką slepia gelmė“. Nusipirkau ją, tik vis neprisiruošiau nueiti paprašyti autografo. Mane aplenkė mirtis. Algirdas Kazragis mirė 1969 m. balandžio 24 dienos rytą Telšių rajoninėje ligoninėje. Nuo jo knygelės „Ką slepia gelmė“ pasirodymo buvo praėjusios vos kelios savaitės.

1969 metai

Žemaitija. Danutės Mukienės nuotrauka